

Kustamais mantojums

Publicēts: 06.07.2021.

Līdzās kultūras un dabas mantojuma vietu aizsardzībai, UNESCO uzsver arī nepieciešamību nodrošināt kustamā mantojuma saglabāšanu un aizsardzību, gan ierosinot, gan izstrādājot dažādus starptautiskus normatīvus.

Ar terminu kustamais mantojums apzīmē dažādus dabiskas izcelsmes vai cilvēka radītus priekšmetus, kam piemīt īpaša vērtība no kultūras, mākslas vai zinātnes viedokļa, un kuri tiek saglabāti un nodoti no paaudzes paaudzē. Kustamais mantojums var būt neatņemama kāda dabas mantojuma kompleksa, kultūras pieminekļa vai kultūrainavas sastāvdaļa. Šis mantojums var būt arī konkrēti artefakti, ko izmanto sadzīves, reliģiska vai cita rakstura rituālos.

Kustamais mantojums var būt:

- Vēstules, grāmatas, citi arhīva materiāli un to kopas;
- Dažāda tehnika – automašīnas, laivas, rūpnieciskās iekārtas u.c.;
- Priekšmeti, kas tiek izmatoti reliģisku vai cita veida ceremoniju veikšanai;
- Fosilijas vai dažādu sugu botāniskie paraugi u.c.;
- Muzeju un kolekciju priekšmeti.

Kustamais mantojums sniedz informāciju par vēsturiskiem notikumiem, palīdz izprast dažādu kultūras grupu, kopienu vai indivīdu paražas un dzīves veidu, kā arī nodrošina liecības par cilvēka un dabas vides mijiedarbību. Kustamais mantojums palīdz saglabāt un uzturēt ikdienā kultūras tradīcijas to daudzveidīgajās izpausmēs.

Tā kā kustamais mantojums ir viegli pārvietojams, to var izmest, pārdot vai pārveidot, mainoties īpašniekam, tas reaģē uz vēsturisko pārmaiņu kontekstu, izmaiņām modē un attiecīgo priekšmetu pielietojamību ikdienā. Tādēļ kustamais mantojums bieži vien daudz vieglāk sabojājas vai pakļaujas zādzības riskam, pat pirms tā vērtība kļūst par vispāratzītu.

1954. gadā UNESCO Ģenerālā konference pieņēma Hāgas konvenciju par kultūras vērtību aizsardzību bruņota konflikta gadījumā un tās Pirmo Protokolu, kas paredz valstu solidaritāti iespējamo savstarpējo bruņoto konfliktu laikā, sargājot no iznīcības kultūras mantojumu. Šie normatīvi attiecas gan uz kustamajiem, gan nekustamajiem kultūras pieminekļiem un objektiem. Pēcāk 1999. gadā kā papildinošs tiesību ietvars tika pieņemts konvencijas Otrais protokols. Otrais protokols paredz uzlabotu aizsardzības sistēmu kultūras mantojumam bruņotu konfliktu gadījumā, kā arī nosaka sankcijas un kriminālatbildību tiem, kas veic pārkāpumus bojājot vai iznīcinot kultūras mantojumu bruņotu konfliktu gadījumā.

UNESCO dalībvalstis tiek aicinātas arī cīnīties pret kustamā mantojuma nelikumīgu piesavināšanos un pārvadāšanu starp dažādu valstu teritorijām, tāpēc 1970. gadā tika pieņemta Konvencija par kultūras priekšmetu nelikumīgas ieviešanas, izvešanas un īpašumtiesību maiņas aizliegšanu un novēršanu. Šī konvencija veido pamata regulējumu kustamā kultūras mantojuma aprites aizsardzībai visā pasaulē ar mērķi aizsargāt valstu kultūras īpašumu pret zādzībām un laupīšanu, vienlaikus paredzot šādu kultūras vērtību restitūcijas iespējas. Savukārt 1995. gadā pēc UNESCO aicinājuma Starptautiskais privāttiesību unifikācijas institūts (UNIDROIT) izstrādāja un pieņēma Konvenciju par zagtiem un nelikumīgi izvestajiem kultūras priekšmetiem, kas ir komplementārs tiesību instruments UNESCO 1970. gada Konvencijai, tādējādi paredzot, ka konvenciju ratificējušās valstis piemēros vienotu procedūru zagtu vai nelikumīgi izvestu priekšmetu restitūcijai, kā arī ļaus restitūcijas prasības izskatīt uzreiz caur nacionālajām tiesām. Pie tam UNIDROIT 1995. gada Konvencija attiecas uz visu zagto kultūras priekšmetu atgriešanas kārtību, nevis tikai

nacionālajos kultūras mantojuma vērtību/pieminekļu sarakstos iekļautajām vērtībām, kā to nosaka UNESCO 1970. gada Konvencija.

Kustamā mantojuma aizsardzība ietver arī zemūdens mantojumu. 2001. gadā UNESCO pieņēma Konvenciju par zemūdens mantojuma aizsardzību, kas stājās spēkā 2009. gada janvārī, īpašu uzmanību pievēršot zemūdens mantojuma īpašumtiesībām, atrašanās un saglabāšanas mehānismiem.

 [Konvencija par kultūras vērtību aizsardzību bruņota konflikta gadījumā, Hāga 1954. gada 14. maijs](#)

 [Konvencijas par kultūras vērtību aizsardzību bruņota konflikta gadījumā \(1. protokols\), Hāga 1999. gada 14. marts](#)

 [Konvencijas par kultūras vērtību aizsardzību bruņota konflikta gadījumā \(2. protokols\), Hāga 1999. gada 26. marts](#)

 [Konvencija par kultūras priekšmetu nelikumīgas ievēšanas, izvešanas un īpašumtiesību maiņas aizliegšanu un novēršanu, Parīze 1970. gada 14. novembris](#)

 [Konvencija par kultūras priekšmetu nelikumīgas ievēšanas, izvešanas un īpašumtiesību maiņas aizliegšanu un novēršanu, Parīze 1970. gada 14. novembris](#)

 [Konvenciju par zemūdens mantojuma aizsardzību Parīze, 2001. gada 2. novembris](#)

<https://www.unesco.lv/lv/kustamais-mantojums>